

مروری بر مناسب‌سازی‌های انجام شده در ایران

سمیرا یزدانی قادی کلایی

کارشناسی ارشد کاردرمانی، کارشناس توانبخشی اداره بهزیستی شهرستان قائمشهر

سید سعید آرام

دکترای حرفه‌ای و MPH سالمندان، مدیر کل سازمان بهزیستی استان مازندران

سید راحله هاشمی پطرودی

کارشناسی ارشد روانشناسی، کارشناس توانبخشی اداره بهزیستی شهرستان قائمشهر

زهرا مهدوی غروی

کارشناسی ارشد کاردرمانی، کارشناس توانبخشی اداره بهزیستی شهرستان آمل

مقدمه و اهداف

همه افراد در دوره‌ای از زندگی خود دچار ناتوانی‌هایی هستند. یک کودک، شخصی که پای او شکسته است یا یک فرد مسن به واسطه برخی ناتوانی‌ها به نوعی در انجام فعالیت‌های خود و بالطبع استفاده از محیط با مشکلاتی روبرو می‌شوند. این مشکلات گاه به مدت طولانی یا تمام عمر، معلولان را درگیر مسائل متعددی می‌نماید. از این رو بسیار مهم است که یک محیط ساخته شده توانایی پاسخگویی به نیاز تمامی افراد را داشته باشد و برای تمام افراد تطبیق‌پذیر باشد. در این میان مناسب‌سازی محیط‌های شهری برای استفاده معلولان، به عنوان یکی از محیط‌های ساخته شده توسط بشر اهمیت به‌سزایی دارد. ارسطو معتقد بود که یک شهر باید چنان ساخته شود که اسباب رفاه و امنیت ساکنین خود را فراهم سازد. درحالی که در شهرهای ما معلولان از همان اولین لحظه خروج از منزل، با موانع فراوانی روبرو می‌شوند. معلولان و آسیب دیدگانی که برای حرکت خود از وسایل کمکی یا صندلی چرخدار استفاده می‌کنند (حتی عابرین پیاده و افراد کهنسال) هنگام رفت و آمد در گذرگاه‌های شهری با مشکلات متعدد روبرو می‌شوند. افراد سالخورده و مادرانی که کودکان خود را در کالسکه حمل می‌کنند و معلولان با وسایل کمکی و صندلی چرخدار، از قطع پیوستگی حرکت در راسته پیاده‌رو دچار مشکل شده و گاه از حرکت باز می‌ایستند. (۱) طبق آمارهای رسمی کشور در سال ۱۳۹۰، تعداد معلولان کشور یک میلیون و هفده هزار و ششصد و پنجاه و نه نفر یعنی حدود ده درصد جمعیت کشور بوده است. (۲) که همگی نیازمند برخورداری و

دسترسی به سیستم‌های عمومی جامعه از جمله مراکز درمانی، تجاری، اداری، خدماتی، تفریحی، حمل و نقل، صنعتی، آموزش، مذهبی و ورزشی می‌باشند. (۳)

مناسب‌سازی به اصلاح معابر اطلاق می‌شود به طوری که افراد معلول و جانباز قادر باشند تا آزادانه و بدون خطر در محیط پیرامون خود اعم از اماکن عمومی، معابر، محیط شهری و ساختمان‌های عمومی حرکت کنند و از تسهیلات محیطی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی با حفظ استقلال فردی لازم بهره‌مند شوند. (۴)

ما معتقد به تساوی حقوق انسان‌ها در تمامی زمینه‌ها هستیم. بحث بر سر تساوی حقوق افراد معلول و جانباز بدین معناست که معلولان و جانبازان مانند دیگر افراد جامعه از امکانات و تسهیلات موجود در فضاهای عمومی شهری برخوردار باشند. هنگامی که معلول یا جانباز به علت موانع معماری و شهرسازی و بافت خاص شهر نمی‌تواند در سطح شهر حرکت کند و از فضاهای شهری استفاده نماید، حقوق اولیه وی سلب می‌شود و در نتیجه با افراد عادی مساوی نخواهد بود. (۵)

مطابق ماده ۲ قانون جامع حمایت از حقوق معلولان مصوب ۸۳/۲/۱۶ مجلس شورای اسلامی، کلیه وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی و نهادهای عمومی و انقلابی موظفند در طراحی، تولید و احداث ساختمان‌ها و اماکن عمومی و معابر و وسایل خدماتی به نحوی عمل نمایند که امکان دسترسی و بهره‌مندی از آن‌ها برای معلولان همچون افراد عادی فراهم گردد. (۶) اما شواهدی در مطالعات وجود دارد که نشان می‌دهد با وجود قانون برای رعایت استانداردهای کشوری و بین‌المللی، اکثر قریب به اتفاق ساختمان‌های مورد نیاز معلولان برای آن‌ها قابل استفاده نیست یا به سختی و به شکل ناقص مورد استفاده قرار می‌گیرد. (۷)

یکی از اصلی‌ترین موانع آموزش، اشتغال و گذراندن اوقات فراغت زنان معلول مشکلات رفت و آمد و جابه‌جایی و محدودیت‌های محیط فیزیکی کار، نامناسب بودن وسایل نقلیه عمومی و نامناسب بودن پیاده‌روها و موانع عمومی می‌باشد. (۸) از چالش‌های هندلینگ کودک فلج مغزی در مدرسه و جامعه می‌توان به ساختار فیزیکی نامناسب مدرسه و سیستم شهری ناکارآمد اشاره نمود. (۹) اصلاح موانع محیطی موجود و فراهم نمودن تسهیلات متناسب با ناتوانی این کودکان برای مشارکت آنها ضروری می‌باشد. (۱۰) مناسب‌سازی منظر شهری نه تنها سبب ارتقای کیفیت محیط شهری برای سالمندان می‌شود، بلکه حس استقلال، کنترل بر زندگی و ارزشمند بودن را به آنان اعطا می‌کند. چنین محیطی علاوه بر اینکه برای سالمندان در دسترس است، برای دیگر اعضای جامعه نیز قابل استفاده می‌باشد و در نهایت به مشارکت همه اعضای جامعه در فعالیت‌های اجتماعی و عدالت اجتماعی منجر می‌شود. (۱۱)

دسترسی، ایمنی و تناسب مکان‌ها و وسایل ورزشی سبب انگیزه بخشی بیشتر به ناتوانان و معلولان در انجام فعالیت‌های ورزشی می‌شود و در نتیجه افزایش تحرک بدنی سبب حضور بیشتر آن‌ها در بین سایر افراد و مشارکت اجتماعی خواهد شد. (۱۲)

به منظور تحلیل اقدامات مناسب‌سازی انجام شده در ایران، در این مقاله به بررسی مناسب‌سازی‌های انجام شده در اماکن عمومی، ورزشی، خدماتی، معابر، پیاده‌روها و میزان اثربخشی این فضاها جهت سهولت دسترسی پذیری معلولان جسمی حرکتی (از جمله فلج مغزی)، جانبازان و سالمندان پرداخته

می‌شود و پیشنهادات مقتضی در این خصوص ارائه می‌گردد.

مواد و روش‌ها

در مطالعه حاضر از روش بررسی روایتی استفاده شده است. سه نوع اساسی بررسی متون شامل بررسی روایتی، بررسی کیفی نظام مند و بررسی کمی نظام مند (متاآنالیز) است. بررسی روایتی خود شامل سرمقاله‌ها، تفسیرها و مرور روایتی است. مرور روایتی ترکیب روایتی جامعی از اطلاعات منتشر شده پیشین است. در این نوع بررسی یافته‌های نویسنده از محتویات هر مقاله به صورت خلاصه گزارش می‌شود که می‌تواند نقد مقالات را در بر داشته باشد. این نوع بررسی‌ها در ارائه یک چشم انداز وسیع در یک موضوع مفید هستند. هدف از بررسی روایتی توصیف و ترکیب منابع موجود در یک موضوع و ارائه نتیجه‌گیری از این شواهد است. (۱۳)

شواهد موجود مبتنی بر مناسب‌سازی‌های انجام شده در ایران به گونه‌ای سازمان یافته مورد جستجو واقع شد. در این جستجو بانک‌های اطلاعات داخلی شامل: CIVILICA, IRAN MEDEX, SID, Magiran و موتور جستجوگر Google scholar مورد استفاده قرار گرفتند. کلید واژه‌ها شامل گزارش موارد (دسترسی به خدمات شهری، مناسب‌سازی)، گروه هدف (معلولان، سالمندان، جانبازان) و نوع مطالعه (توصیفی تحلیلی، توصیفی مقطعی) بودند.

ملاک‌های ورود مقالات به مطالعه شامل این موارد بود: مقالات مرتبط با مناسب‌سازی ساختمان‌ها و معابر مورد استفاده معلولان، در دسترس بودن چکیده یا متن کامل مقاله، مقالات به زبان فارسی و ملاک‌های خروج شامل فصل کتاب یا پایان نامه‌ها، موضوعات نامناسب و غیرمرتبط و مقالات مروری بوده است. مقالات از سال ۱۳۸۷ تا سال ۱۳۹۵ بررسی شدند. پس از بررسی مقالات و حذف موارد نامرتبط و تکراری، چکیده ۶۵ مقاله مطالعه شد.

یافته‌ها

پس از تطبیق با ملاک‌های ورود به مطالعه تعداد ۱۲ مقاله فارسی با متن کامل با سؤال تحقیق هم‌خوانی داشته و وارد مطالعه شد. (جدول ۱)

نویسنده اول (سال)	نوع مطالعه (حجم نمونه)	بررسی اتر بخش‌بندی مناسب‌سازی بر	روش انجام مطالعه	نتایج
مهدی گلستانی بخت (۱۴) (۱۳۸۹)	توصیفی مقطعی تعداد ۳۵۰۰ آسانسور مراکز خدماتی، اقامتی، تفریحی، درمانی، آموزشی شهر ساری مورد بررسی قرار گرفت.	افراد استفاده‌کننده از صندلی چرخدار و ناینبایان	بر اساس پرسشنامه محقق ساخته وجود در کشویی برقی آسانسور، مساحت مناسب آسانسور، جایگاه و ارتفاع مناسب کلیدهای داخل و خارج آسانسور برای افراد استفاده‌کننده از ویلچر و ناینبایان و کم‌بینایان بررسی شد.	اکثر فریب به اتفاق ساختمان‌های مورد نیاز افراد کم‌توان برای آن‌ها قابل استفاده نیست و یا به سختی و به شکلی ناقص مورد استفاده قرار می‌گیرد.

<p>اکثر قریب به اتفاق ساختمان‌های مورد نیاز افراد کم توان برای آن‌ها قابل استفاده نیست و یا به سختی و به شکلی ناقص مورد استفاده قرار می‌گیرد.</p>	<p>بر اساس پرسشنامه محقق ساخته وجود و مناسب بودن سطح شیب‌دار، آسانسور، تسابلی مخصوص، پارکینگ، حمام و توالت، درهای عبور، تشک موج و تخت با ارتفاع مناسب برای معلولان بررسی شد.</p>	<p>افراد استفاده کننده از صندلی چرخدار</p>	<p>توصیفی مقطعی تعداد ۲۱۲ مرکز آموزشی، درمانی، خدماتی، اقامتی از لحاظ دارا بودن امکانات مورد نیاز معلولان مورد بررسی قرار گرفت.</p>	<p>مهدی گلستانی بخت (۷) (۱۳۹۰)</p>
<p>مطابق نتایج و مصاحبه با معلولان نامناسب بودن وسایل حمل و نقل عمومی و عدم دسترسی به آن‌ها و نامناسب بودن پیاده‌روها گزارش گشت.</p>	<p>با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته میزان رضایت و سنجش معلولان از وضعیت ترافیک و حمل و نقل شهری شیراز بررسی شد.</p>	<p>معلولان جسمی حرکتی، جانبازان، افراد کم بینا نابینا، ناشنوا</p>	<p>توصیفی مقطعی پرسشنامه محقق ساخته بین تعداد ۱۶۸ نفر از معلولان سه منطقه شیراز توزیع و تکمیل گشت.</p>	<p>خدارحم بزی (۵) ۱۳۸۹</p>
<p>پارک لاله از لحاظ دارا بودن شرایط لازم برای استفاده از معلولان وضعیت متوسطی دارد. طراحی سرویس‌های بهداشتی، تلفن عمومی و آبخوری‌ها نامناسب است.</p>	<p>ابتدا اقدام به گردآوری اطلاعات پایه در خصوص وضعیت کمی و کیفی پارک لاله گردید، سپس ضوابط معیارهای مرتبط با معلولان جمع آوری شد</p>	<p>کلیه معلولان</p>	<p>توصیفی مقطعی بررسی مناسب‌سازی پارک لاله تهران</p>	<p>هومن بهمن پور (۳) ۱۳۸۷</p>
<p>از مجموع پارک‌های مورد مطالعه ۲۸ درصد مناسب، ۳۰٫۵ درصد تا حدی مناسب و ۶۶٫۷ درصد نامناسب می‌باشد.</p>	<p>مشاهدات میدانی جهت بررسی مناسب‌سازی پارک‌ها انجام گشت.</p>	<p>کلیه معلولان و جانبازان</p>	<p>توصیفی کاربردی بررسی مناسب‌سازی ۳۶ پارک شهر اصفهان</p>	<p>مسعود تقوایی (۱۵) ۱۳۸۹</p>
<p>حداقل شرایط لازم در پارک‌ها فراهم نمی‌باشد و تنها یک پارک از امکانات لازم جهت استفاده معلولان برخوردار می‌باشد.</p>	<p>مشاهدات میدانی جهت بررسی مناسب‌سازی پارک‌ها انجام گشت.</p>	<p>کلیه معلولان و جانبازان</p>	<p>توصیفی تحلیلی بررسی مناسب‌سازی ۲۳ پارک شهر کرمان</p>	<p>حسین غضنفرپور (۱۶) ۱۳۹۱</p>
<p>استانداردهای دسترسی، ایمنی، طراحی پارکینگ، اطلاع‌رسانی و استانداردهای جانبازان و معلولان ضعیف می‌باشد.</p>	<p>با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته که توسط سرپرستان اماکن ورزشی تکمیل گشت، اطلاعات لازم به دست آمد.</p>	<p>معلولان جسمی حرکتی و جانبازان</p>	<p>توصیفی تحلیلی بررسی وضعیت جامع‌بندی بنا و مناسب‌سازی ۲۹ مکان ورزشی شهر ارومیه</p>	<p>پوریا سهرابی (۱۷) ۱۳۹۰</p>
<p>دسترسی پذیری اماکن و وسایل ورزشی برای نیازهای معلولان مناسب نیست و میزان رضایتمندی آنان اندک است.</p>	<p>با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته مناسب‌سازی اماک ورزشی و میزان رضایت معلولان از این اماکن بررسی شد.</p>	<p>معلولان جسمی حرکتی و شنوایی</p>	<p>توصیفی تحلیلی بررسی نقش فعالیت ورزشی تعداد ۱۰۰ نفر از ناتوانان ارآکی در فعالیت‌های بدنی و مشارکت اجتماعی آنان</p>	<p>احمد شاهبوندی (۱۲) ۱۳۹۳</p>

محمدرضا ملکی (۲) ۱۳۹۲	توصیفی میدانی بررسی مناسب‌سازی مبلمان شهری دو خیابان در شهر ایلام	معلولان جسمی حرکتی و جانبازان	مشاهدات میدانی جهت بررسی مناسب‌سازی ایستگاه اتوبوس، صندوق‌های صدقات و پستی و کیوسک روزنامه فروشی انجام گشت.	محدوده مورد مطالعه شرایط بحرانی و مشکلات زیادی در حوزه مبلمان و تجهیزات شهری دارد.
رحیم سرور (۱۸) ۱۳۹۳	توصیفی-تحلیلی بررسی مناسب‌سازی فضاهای شهری فلکه دوم صادقیه	معلولان جسمی حرکتی و جانبازان	تحلیل وضعیت محدوده موردنظر با استفاده از تکنیک SWOT انجام شد.	فضاهای مذکور به دلیل نقایص کالبدی، مدیریتی و جامعه‌ای توانسته‌اند نقش بایسته خود را به عنوان فضایی برای تداعیات اجتماعی معلولان ایفا نمایند.
موسی کمانرودی (۱۹) ۱۳۸۹	توصیفی تحلیلی و مطالعات میدانی بررسی مناسب‌سازی تعداد ۵ مورد از ساختمان‌های مسکونی، اداری و معابر عمومی تهران	کلیه معلولان جسمی حرکتی	مشاهدات میدانی جهت بررسی مناسب‌سازی موارد ذکر شده انجام گشت.	ساختار متمرکز بخشی و عملکرد متفرق مدیریت توسعه شهری تهران، کارایی لازم مناسب‌سازی فضاهای شهری برای معلولان را ندارد.
مهری ادانی (۲۰) ۱۳۹۱	توصیفی تحلیلی و مطالعات میدانی بررسی مناسب‌سازی فضاهای شهری و ساختمان‌های عمومی شهر دو گنبدان	کلیه معلولان جسمی حرکتی	با استفاده از مشاهدات میدانی و نظرسنجی از معلولان به ارزیابی میزان تناسب فضاهای شهری با نیازهای معلولان پرداخته شد.	هیچ کدام از فضاها و کاربری‌های مورد سنجش در این شهر از لحاظ مناسب‌سازی برای معلولان وضعیت مناسبی ندارد.
زکیه صفدرزاده (۴) ۱۳۹۱	توصیفی تحلیلی و مطالعات میدانی بررسی مناسب‌سازی فضاهای شهری و ساختمان‌های عمومی شهر شیروان	معلولان جسمی، جانبازان، افراد کم بینا نابینا، ناشنوا و معلولان ذهنی	مشاهدات میدانی جهت بررسی مناسب‌سازی موارد ذکر شده انجام گشت.	در شهر شیروان هیچ گونه مناسب‌سازی مطابق با استاندارد صورت نگرفته است.

بحث

یکی از مهم‌ترین مشکلات فضاهای شهری کشور ایران، نامناسب بودن فضاهای آن در ارتباط با افراد معلول می‌باشد. این مهم هم در حوزه کالبدی و هم در حوزه رفتاری قابل ملاحظه است. اولی ناشی از نتایج برنامه‌ریزی شهری غیر صحیح و اقدامات عملی شهرسازانه و دومی پیامد رفتار اجتماعی - فرهنگی ناشی از آن است. تأمین شرایط زندگی از مهم‌ترین عوامل جذب معلولان در جامعه به شمار می‌رود که این مسئله تنها از طریق مناسب‌سازی فضاهای شهری و به ویژه مبلمان آن امکان‌پذیر است. (۲)

با این که معلولیت پدیده جدیدی نیست اما قوانین بین‌المللی هماهنگ با نیازهای جدید، که از نتایج پیشرفت می‌باشد، تکمیل می‌گردند. پیمان نامه و پروتکل حقوق افراد کم توان مصوبه سازمان ملل متحد،

یکی از تازه‌ترین دستاوردهای تلاش برای رعایت حقوق افراد کم توان می‌باشد که در تاریخ ۱۳ دسامبر ۲۰۰۶ تصویب و از سوی مجمع عمومی سازمان ملل منتشر شد. در ۳۰ مارس ۲۰۰۷ پیوستن کشورها به آن شروع شد. جمهوری اسلامی ایران پیمان نامه را در تاریخ ۲۳ اکتبر ۲۰۰۹ تصویب کرده است. دستورالعمل مناسب‌سازی ساختمان‌ها در سال ۱۳۷۹ از طرف هیئت وزیران برای تمام کشور صادر شده است. در سال ۱۳۸۳ قانونی جامع مبنی بر حمایت از حقوق معلولان به تصویب رسیده است که در آن به صورت واضح بر ارائه خدمات مناسب‌سازی از سوی سازمان‌های مربوطه تأکید شده است. (۷)

در گزارشی در سال ۱۳۸۶ مبنی بر اقدامات انجام شده مرتبط با ماده ۲ قانون جامع حمایت از حقوق معلولان مصوب ۸۳/۲/۱۶ مجلس شورای اسلامی تنها به احداث چندین دستگاه آسانسور و صدور چند ابلاغیه بسنده شده است. (۱۰)

عدم رعایت ضوابط فنی از لحاظ احداث معابر و ساختمان‌ها و عدم توجه به استفاده همگانی از محیط‌های آموزشی، تفریحی، اشتغال و ... موجب شده که نه تنها معلولان و جانبازان بلکه برخی افراد سالم نیز به محیط خانه محدود شده و به اشخاص منزوی و دور از دیگران مبدل گردند. (۴)

تجربه نشان داده است که بازرسی منظم و مسئولانه از اصول ضروری برای ادامه هر برنامه ساده و منطقی است. حتی اگر رعایت شرایط یا انجام کاری به شکل خاص برای سلامت خود فرد لازم باشد، مانند رعایت استاندارد ایمنی شغلی و یا استفاده از کلاه یا کمر بند ایمنی، تا بازرسی و تنبیهاتی برای افراد خاطی اعمال نشود، افراد کمی آن‌ها را رعایت می‌کنند. قطعاً رعایت استانداردهایی که باعث افزایش هزینه ساخت و نگهداری شود محتاج نظارت جدی‌تری می‌باشد. (۷) و نقش قضایی، نظارتی و اجرایی دولت در اجرای درست این قانون لازم و ضروری می‌باشد. (۱۴)

نتایج بسیاری از تحقیقات انجام یافته در خصوص مناسب‌سازی حاکی از آن است که یکی از عوامل اصلی این نارسایی در سطح جامعه، عدم آموزش و اطلاع رسانی چه در سطح عموم و چه در سطح مسئولان، کارشناسان و متخصصان در ضرورت امر مناسب‌سازی محیط شهری برای افراد معلول می‌باشد. یکی از راهکارهای مشخص برای استمرار بخشیدن به امر آموزش و اطلاع رسانی در این زمینه تدوین برنامه آموزش جامع برای کلیه مخاطبین در جامعه می‌باشد. که در این راه می‌بایست از کلیه مراکز آموزشی از سطوح ابتدایی تا عالی به ویژه رسانه‌های عمومی طلب کمک و همکاری نمود و از کلیه مسائل و ابزار آموزشی استفاده کرد. (۲۱)

نتیجه‌گیری

بنابر شواهد موجود می‌توان نتیجه گرفت که با وجود قانون برای رعایت استانداردهای کشوری و بین‌المللی اکثر قریب به اتفاق ساختمان‌ها و فضاهای مورد نیاز معلولان برای آن‌ها قابل استفاده نیست و یا به شکلی ناقص مورد استفاده قرار می‌گیرد. برنامه‌ریزی برای اجرای قوانین لازم و ضروری می‌باشد.

منابع

۱. زندیه، مهدی "تعیین الزامات سفر و مناسب‌سازی فرودگاه برای معلولان با ناتوانی حرکتی با بررسی موردی فرودگاه مهرآباد" طب جانباز، سال پنجم، شماره ۲۰، ۱۳۹۲

۲. ملکی، محمدرضا "مناسب‌سازی مبلمان شهری متناسب با نیازهای معلولان و جانبازان با بررسی موردی شهرایلام" فرهنگ ایلام، دوره چهارم، شماره ۴۰ و ۴۱، ۱۳۹۲
۳. بهمن پور، هومن "بررسی کمی و کیفی فضاهای شهری در تهران از دیدگاه کاربردی برای معلولان" فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۲۱، ۱۳۸۷
۴. صفدرزاده، زکیه "میزان انطباق معابر شهری با نیاز جامعه معلولان و جانبازان با بررسی موردی شهر شیروان" فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری چشم انداز زاگرس، سال پنجم، شماره ۱۵، ۱۳۹۲
۵. بزی، خدارحم "ارزیابی ترافیک شهری و نیازهای معلولان و جانبازان با استفاده از مدل تصمیم‌گیری TOPSIS" پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال اول، شماره ۳، ۱۳۸۹
۶. برجیان، منصور "استانداردهای مناسب‌سازی بناها و محیط‌های شهری" انتشارات اداره کل روابط عمومی سازمان بهزیستی کشور، چاپ اول، ۱۳۸۸
۷. گلستانی بخت، مهدی "دسترسی به خدمات شهری برای افراد استفاده از صندلی چرخدار در ساری" فصلنامه رفاه اجتماعی، سال یازدهم، شماره ۴۳، ۱۳۹۰
۸. شریفیان ثانی، مریم "دختران و زنان دچار معلولیت جسمی حرکتی، نیازها و مشکلات" توانبخشی، دوره هفتم، شماره ۲، ۱۳۸۵
۹. دالوند، حمید "سیری از خانه تا جامعه با چالش‌های هندلینگ در کودکان مبتلا به فلج مغزی" پژوهش در علوم توانبخشی، سال نهم، شماره ۸، ۱۳۹۲
۱۰. نوبخت، زهرا "بررسی اثر ناتوانی بر میزان مواجهه با موانع محیطی و مشارکت در کودکان فلج مغزی" پژوهش در علوم توانبخشی، سال نهم، شماره ۲، ۱۳۹۲
۱۱. زندیه، مهدی "مناسب‌سازی منظر شهری برای سالمندان با بررسی موردی محله قیطریه تهران" مجله سالمندی ایران، سال هفتم، شماره ۲۵، ۱۳۹۱
۱۲. شاهبوندی، محمد "نقش برنامه‌ریزی و مناسب‌سازی مراکز ورزشی شهری در افزایش فعالیت‌های بدنی و مشارکت اجتماعی، مجله مطالعات ناتوانی، دوره چهارم، شماره ۷، ۱۳۹۳
۱۳. نوبخت، زهرا "مروری بر آموزش مراقبت به والدین کودکان دارای فلج مغزی" فصلنامه طب توانبخشی، دوره پنجم، شماره ۳، ۱۳۹۵
۱۴. گلستانی بخت، مهدی "بررسی مناسب بودن آسانسورهای استان مازندران برای استفاده نابینایان و افراد استفاده‌کننده از صندلی چرخدار" فصلنامه اخلاق پزشکی، سال چهارم، شماره ۱۳، ۱۳۸۹
۱۵. تقوایی، مسعود "بررسی و ارزیابی پارک‌های شهر اصفهان بر اساس معیارها و ضوابط موجود برای دسترسی معلولان و جانبازان" مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، سال بیست و یکم، شماره ۲، ۱۳۸۹
۱۶. غضنفرپور، حسین "تحلیل وضعیت پارک‌های شهر کرمان برای استفاده معلولان و جانبازان و توزیع فضایی مکانی آن‌ها با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی، نگرش نو در جغرافیای انسانی، دوره پنجم، شماره ۱، ۱۳۹۱

۱۷. سهرابی، پوریا "بررسی وضعیت جانمایی بنا و مناسب‌سازی اماکن ورزشی ارومیه با توجه به استانداردهای ملی و بین‌المللی" مجله مدیریت ورزشی شماره ۱۰، ۱۳۹۰
۱۸. سرور رحیم "تحلیل وضعیت فضاهای عمومی شهری برای معلولان و کم توان‌های حرکتی با بررسی موردی فلکه دوم صادقیه" فصلنامه انجمن جغرافیای ایران، سال دوازدهم شماره ۴۱، ۱۳۹۳
۱۹. کمانرودی، موسی "آسیب‌شناسی ساختاری مدیریت توسعه شهری تهران با تأکید بر مناسب‌سازی فضاهای شهری برای معلولان" نشریه مدیریت شهری، شماره ۲۵، ۱۳۸۹
۲۰. اذانی، مه‌ری "ارزیابی میزان تناسب فضاهای شهری با معیارهای دسترسی معلولان و رتبه بندی مناطق شهری با بررسی موردی شهر دوگنبدان" نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی، سال هجدهم، شماره ۵۰، ۱۳۹۳
۲۱. حناچی، سیمین "نقش آگاهی عمومی و آموزش تخصصی در مناسب‌سازی محیط شهری" کارگاه تخصصی طراحی فضاهای عمومی قابل دسترسی برای کم توانان جسمی، ۱۳۸۳.